

Date: 13th July-2026

O'QUVCHILARNING FIKRLASH TIPOLOGIYASINI TAHLIL QILISHDA ZAMONAVIY MONITORING YONDASHUV

Ruzmatova Jahongul Quvondiq qizi

OXU magistr talabasi

Annotatsiya. Ushbu maqolada o'quvchilarning fikrlash tipologiyasini aniqlash, baholash va rivojlantirish jarayonida zamonaviy monitoring yondashuvlarining qo'llanishi tahlil qilingan. Fikrlash turlarini (analitik, kreativ, kritik, sistematik va boshqalar) o'quv jarayonida identifikatsiya qilish hamda ularni o'quvchilar individual rivojlanishiga moslashtirish o'qituvchidan monitoring texnologiyalarini to'g'ri qo'llashni talab etadi. Maqolada monitoringning diagnostik, formatif va summativ turlari, raqamli baholash platformalari, psixometrik metodlar va pedagogik kuzatuv vositalari haqida so'z yuritiladi. Natijada o'quvchilarning fikrlash kompetensiyasini rivojlantirishga yo'naltirilgan tizimli yondashuvning afzalliklari ochib beriladi.

Kalit so'zlar: fikrlash tipologiyasi, monitoring, pedagogik diagnostika, kreativ fikrlash, analitik fikrlash, raqamli baholash, kompetensiya.

Kirish. Ta'lim jarayonining samaradorligi o'quvchining shaxsiy rivojlanish xususiyatlarini chuqur o'rganish, uning fikrlash darajasi va tipologiyasini aniqlash bilan bevosita bog'liq. Zamonaviy pedagogika fikrlashni o'quv jarayonining asosiy tarkibiy elementi sifatida e'tirof etadi, chunki o'quvchi tomonidan bilimni idrok etish, qayta ishlash, tahlil qilish va amalda qo'llash jarayonlari fikrlash sifatiga tayanadi. Shu boisdan, o'quvchilarning fikrlash tipologiyasini o'rganish va monitoring qilish ta'limning individualizatsiya qilingan modelini yaratishda muhim o'rin tutadi.

So'nggi yillarda ta'lim tizimida raqamlashtirish, adaptiv ta'lim platformalaridan foydalanish, kompetensiyaviy yondashuvning kengayishi monitoringga bo'lgan talabni yangi bosqichga olib chiqdi. Endi monitoring faqat baholash vositasi emas, balki o'quvchining intellektual salohiyati va fikrlash jarayonini rivojlantirishni maqsad qilgan tizimli yondashuvga aylandi.

Adabiyotlar tahlili. Fikrlash tipologiyasi — o'quvchining informatsiyani qayta ishlash, vazifalarni bajarish va muammolarni hal etishdagi individual uslubini ifodalaydi. Ilmiy manbalarda bir nechta asosiy fikrlash turlari qayd etilgan:

- ☐ analitik fikrlash – mantiqiy tahlil, solishtirish, sabab-oqibat aloqalarini aniqlashga asoslanadi.
- ☐ kreativ (ijodiy) fikrlash – yangicha g'oyalarni ishlab chiqish, noodatiy yechimlar taklif eta olish qobiliyati.
- ☐ kritik fikrlash – ma'lumotni baholash, ishonchlilik darajasini o'lchash, xulosa chiqarish.
- ☐ sistematik fikrlash – hodisalarni o'zaro bog'liqlikda tushunish, kompleks tahlil.

Date: 13th July-2026

□ konvergent va divergent fikrlash – bir yo‘nalishga yo‘naltirilgan yoki ko‘p yo‘nalishda kengayuvchi fikrlash jarayonlari.

O‘quvchilarda ushbu fikrlash turlari bir xil darajada namoyon bo‘lmaydi. Monitoring aynan shuni aniqlashga xizmat qiladi.

Zamonaviy monitoring yondashuvlar mazmunan bir nechta turlarga bo‘linadi.

1. Diagnostik monitoring. O‘quvchi fikrlashining dastlabki darajasini aniqlash uchun qo‘llanadi. Psixologik testlar, intellektual diagnostika metodlari, o‘qituvchining dastlabki kuzatuvlari asos bo‘ladi.

2. Formativ monitoring. O‘quv jarayonining davomida fikrlashdagi o‘zgarishlarni qayd etadi. Bu tur o‘quvchining individuallashtirilgan rivojlanish xaritasini yaratishda juda muhim.

3. Summativ monitoring. O‘quv davri yakunida o‘quvchining fikrlash kompetensiyasi rivojini umumiy baholaydi.

Zamonaviy monitoring texnologiyalaridan raqamli platformalar orqali monitoring, psixometrik diagnostika metodlari, portfolioga asoslangan monitoring, kuzatuv kartalari va rubrikalar kabilar bugungi kunda dolzarb hisoblanadi.

a) raqamli platformalar orqali monitoring.

Bugungi kunda Google Classroom, Edmodo, Microsoft Teams, Khan Academy kabi platformalar o‘quvchilarning fikrlash jarayonini tahlil qilishga imkon beruvchi ko‘plab analitik vositalarni taklif qiladi. Masalan:

- test natijalarining avtomatik tahlili;
- o‘quvchining faolligi, vazifalarni bajarish uslubi;
- o‘quv topshiriqlarini qanday strategiya bilan bajarayotgani haqida statistik

ma’lumotlar.

b) psixometrik diagnostika metodlari.

Mantiqiy testlar, Torrensning kreativ fikrlash testi, R. Sternbergning “Triarxik fikrlash modeli”, Gardnerning “ko‘p qirrali intellekt” testi fikrlash tipologiyasini aniqlashda keng qo‘llaniladi.

c) portfolioga asoslangan monitoring.

O‘quvchining ijodiy ishlari, tahliliy yozuvlari, mustaqil loyihalari va taqdimotlari orqali fikrlash sifatini aniqlash imkonini beradi.

d) kuzatuv kartalari va rubrikalar.

O‘qituvchi tomonidan ishlab chiqilgan mezonlar asosida o‘quvchining fikrlash jarayoni muntazam baholanadi. Rubrikalar analitik va kritik fikrlash ko‘nikmalarini aniqlashda samarali instrument hisoblanadi.

Fikrlash tipologiyasini monitoring qilishning amaliy ahamiyati bo‘yicha quyidagilarni keltirish mumkin.

1. Individual ta’lim dasturlarini ishlab chiqish.

Monitoring natijalari asosida o‘quvchilarga mos metodlar tanlanadi:

- analitik fikrlovchilarga mantiqiy topshiriqlar,
- kreativ fikrlovchilarga ijodiy loyihalar,
- kritik fikrlovchilarga bahs-munozara mashg‘ulotlari.

Date: 13th July-2026

2. Differensial yondashuvni ta'minlash.

Fikrlash tipologiyasi har bir o'quvchining o'ziga xos o'rganish uslubini tushunish imkonini beradi va sinfdagi o'quv jarayonini samarali boshqarishga yordam beradi.

3. O'quvchilar kompetensiyasini rivojlantirish.

Monitoring jarayoni o'quvchini o'z fikrlash faoliyatini baholash, o'z strategiyasini takomillashtirishga undaydi.

4. O'qituvchining pedagogik mahoratini oshirish.

O'qituvchi monitoring natijalariga tayanib o'z metodik repertuarini boyitadi, zamonaviy yondashuvlardan samarali foydalanadi.

Xulosa. O'quvchilarning fikrlash tipologiyasini tahlil qilishda monitoring yondashuvlari ta'lim jarayonini shaxsga yo'naltirilgan tarzda tashkil etishga xizmat qiladi. Zamonaviy monitoring vositalari — raqamli platformalar, psixometrik testlar, portfoliolar, kuzatuv kartalari — fikrlash jarayonining individual xususiyatlarini chuqur o'rganish imkonini beradi. Olingan ma'lumotlar asosida o'quvchilarning fikrlash kompetensiyasini rivojlantirishga qaratilgan samarali metodik tizimni yaratish mumkin. Natijada ta'lim sifati oshadi, o'quvchilarda mustaqil, kreativ, kritik va sistematik fikrlash shakllanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Vahobov M.M., Umumiy o'rta ta'lim tizimida ta'lim sifati monitoringini olib borishning modellashtirilishi. Doktorlik dissertatsiyasi. Toshkent – 2016. 260 bet.
2. Jo'rayev R., Yuldashev M., Rahmonqulova N., Bahromov A., Zokirov A., Pedagog kadrlar malakasini uzluksiz oshirish mexanizmini takomillashtirish. – Toshkent.: Adabiyot uchqunlari, 2014. – 159 bet.
3. Hasanboeva O., Yo'ldoshev J. Pedagogik texnologiyalar va pedagogik mahorat. – T.: 2020.
4. O'zbekiston Respublikasi Xalq ta'limi vazirligi. Ta'lim sifati baholash mezonlari bo'yicha metodik qo'llanma. – Toshkent, 2021.
5. G'aybullayev A. Pedagogik monitoring va baholash. – T., 2019.

